

بسیار سفر باید...

دکتر سعید طاووسی مسرور

که با عنوان «سیاحت درویش دروغین» به فارسی ترجمه شده است.

هر چند امروزه در عصر ارتباطات قرار داریم و با وجود امکاناتی چون اینترنت و ماهواره دنیا را به دهکده‌ای تشبیه می‌کنند، اما سفرنامه‌ها هنوز هم از لطافت خاصی برخوردارند، زیرا هر انسانی منحصر به فرد است و هر سفر و هر سفرنامه‌ای نیز منحصر به فرد. بنابراین، امروزه نیز افرادی به نوشتن سفرنامه می‌پردازند و سفرنامه هنوز یک گونه ادبی جذاب و دوست‌داشتنی است. هنوز هم می‌توان با دکتر محمد ابراهیم باستانی پاریزی **از پاریز تا پاریس** همراه و هم‌سفر شد و همچون **حسی در میقات** (سفرنامه حج جلال آل احمد) عطر حضور در حرم الهی را استشمام کرد.

اگر به یک مسافرت پرخطر و به یادماندنی رفته باشید، شیرینی یاد و خاطره این سفر ممکن است سال‌های سال با شما همراه باشد. نوشتن سفرنامه، یعنی ماندگار شدن سفر شما و سهیم شدن دیگران در خاطرات شما. البته مقدمه سفرنامه نویسی، سفر است و چه نیکوست که دبیران تاریخ از فرصت تعطیلات تابستان برای سفر استفاده کنند و به دیدار آثار تاریخی بروند که از تاریخ گفتن و نوشتن، بدون دیدن این آثار، چندان لطفی ندارد. البته سفر رفتن در این روزگار موانعی دارد، مانند نداشتن وقت آزاد و هزینه بالا، اما اگر در دل شوق سفر باشد، این موانع نمی‌توانند موجب تعطیلی سفر شوند. مثلاً می‌توان به سفرهای یک‌روزه یا دوروزه به نقاط نزدیک رفت که هزینه سفر هم پایین بیاید. برای مثال، فردی که ساکن تهران است می‌تواند به ورامین و توابع آن مانند پیشوا و نیز روستاهای آن همچون خاوه سفر کند و در ورامین، از مسجد جامع، برج علاءالدوله، امامزاده یحیی و ... و نیز از امامزاده جعفر پیشوا و بقایای قلعه تاریخی، حمام قاجاری و موزه میراث روستایی و ادوات کشاورزی در خاوه دیدن کند. در فرصت‌های دیگر هم می‌تواند به دیدار آثار تاریخی استان قم، استان البرز و استان مرکزی برود. به امید اینکه شرایط درآمد دبیران تاریخ و تسهیلات سفر آنان به نحوی باشد که بتوانند برای دیدن آثار تاریخی به سفرهای دورتر در اقصانقاط ایران و حتی دیگر کشورها بروند.

پی‌نوشت‌ها

1. Kubrick
2. Clavijo
3. Die Raisen
4. Niebur
5. A. Vambery

در زمان‌های گذشته، سفرنامه‌ها از اهمیت خاصی برخوردار بودند، زیرا برای همه امکان مسافرت و کسب اطلاع از سرزمین‌های دور وجود نداشت. امروزه نیز بسیاری از این سفرنامه‌ها همچون «سفرنامه مار کوپولو»، جنبه تاریخی و مطالعاتی دارند و بسیاری دیگر همچون سفرنامه منسوب به ناصر خسرو، علاوه بر اطلاعات تاریخی - اجتماعی، از اهمیت ادبی برخوردارند.

سفرنامه‌ها از مهم‌ترین منابع جغرافیای تاریخی و تاریخ محلی به شمار می‌روند. برخی از مهم‌ترین سفرنامه‌هایی که به‌عنوان منبع شناخت جغرافیای تاریخی جهان اسلام به‌شمار می‌روند، عبارت‌اند از: **رحله ابن بطوطه، رحله ابن جبیر، سیاحت‌نامه اولیاچلی و سفرنامه ابن فضلان** (سفیر خلیفه عباسی به تاتارستان فعلی در روسیه).

گاهی در لابه‌لای سفرنامه‌ها می‌توان به اطلاعات بی‌نظیری دست یافت، مانند «سفرنامه ابودلف» که اطلاعات منحصر به فردی درباره ترکان مانوی ساکن در مرزهای شرقی جهان اسلام به خواننده می‌دهد یا کتاب **تحفة النظار فی غرائب الأمصار و عجائب الأسفار** (رحله ابن بطوطه) که یک دانشنامه کوچک زمان خود بوده و به چهل زبان دنیا ترجمه شده است. مثال دیگر «رحله ابن جبیر» است؛ از این سفرنامه تا مدت‌ها تنها نامی بر جای مانده بود تا آنکه نسخه‌ای از آن (که در قرن نهم کتابت شده بود) به دست آمد و پس از تصحیح منتشر و بعدها به زبان‌های انگلیسی، ایتالیایی، فرانسوی و فارسی ترجمه شد. مؤلف در طول سفر، مشاهدات خود را روزبه‌روز یادداشت می‌کند و اطلاعات بسیاری از وضع سفر، تجارت، اوضاع جغرافیایی و مسیر خود را در اختیارمان قرار می‌دهد. بخش عمده این سفرنامه به توصیف زیارت مکه و مشخصاً خانه خدا (بیش از ۲۳ صفحه) اختصاص دارد و منبعی ارزشمند برای محققان به شمار می‌رود.

تقریباً از دوره ایلخانی به بعد، اروپاییان با عنوان‌های مختلف به سرزمین‌های جهان اسلام سفر کرده، شرح سفر خود را نوشته و برای ما به یادگار گذاشته‌اند. استاد **دکتر احمد پاکتچی** که عمرش دراز باد، سفرنامه‌های اروپاییان را به چهار دسته تقسیم کرده است:

سفرنامه‌های مبلغان (مسیونرهای) مذهبی، مانند سفرنامه کوبریک^۱ که پیش از مار کوپولو به شرق سفر کرد؛

سفرنامه‌های سفیران، مانند سفرنامه کلاویخو^۲؛

سفرنامه‌های تجار، مانند سفرنامه ونیزیان؛

سفرنامه‌های علمی، مانند شرح سفر^۳ از نیبور^۴ که تنها مطالب مربوط به ایران آن به فارسی ترجمه شده یا سفرنامه وامبری^۵